

Tortura de după gratii. De ce a eșuat implementarea mecanismului pentru combaterea tratamentelor inumane în penitenciare

Sursa foto: ombudsman.md

Un articol de anticoruptie.md

Tortura, tratamentele inumane și degradante rămân o problemă pentru penitenciarele moldovenești, în pofida mai multor încercări întreprinse de autorități de-a lungul anilor de a contracara fenomenul. Un Regulament aprobat de Procuratura Generală încă în iunie 2014 obligă angajații din penitenciare să raporteze timp de 24 de ore orice caz de tortură, violență sau alte tratamente degradante. Deși au trecut 8 ani, mecanismul implementat de procurori scârție la greu.

Condițiile proaste de detenție, asistența medicală precară, ineficiența organelor de control, deficitul de cadre și subcultura criminală sunt doar unele dintre problemele care obstrucționează funcționarea eficientă a mecanismul de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de rele tratamente în sistemul penitenciar. Și mai grav este că angajații din închisori nu încurajează deținuții să raporteze cazurile de violență, iar deseori colaborează cu autoritățile criminale aflate în detenție pentru ca să poată menține ordinea în rândul celor care își ispășesc pedeapsa.

La data de 6 iunie 2014, a intrat în vigoare Ordinul nr. 77 al Procuraturii Generale pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant. Regulamentul a fost elaborat pentru a asigura aplicarea prevederilor articolului 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, a recomandărilor Comitetului Națiunilor Unite împotriva Torturii, a Codului de procedură penală și a Codului de executare. Scopul Regulamentului este crearea unor mecanisme de identificare, înregistrare, raportare și examinare a plângerilor privind actele de tortură, tratament inuman sau degradant, asigurarea unei cooperări interdepartamentale eficiente și de unificare a practicii de aplicare, de către instituțiile responsabile, a prevederilor legislației internaționale și naționale, precum și posibilitatea reacționării rapide a procurorului la asemenea fapte, în procesul de prevenire și combatere a cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant. Angajații organelor de drept (inclusiv lucrătorii medicali) au obligația de a raporta imediat procurorului – potrivit competenței exclusive a acestuia – toate cazurile de tortură, tratament inuman sau degradant, precum și toate cazurile ce implică leziuni corporale efective sau cele de aplicare a forței fizice, mijloacelor speciale sau armei de foc.

Statisticile, departe de așteptări

Administrația Națională a Penitenciarelor, în a doua jumătate a anului 2020, a înregistrat 199 de cazuri de folosire a forței, față de 178 în 2019, și 153 de cazuri de folosire a mijloacelor speciale, iar în ultimii ani numărul astfel de cazuri este în creștere.

Pe de altă parte, datele oficiale ale Procuraturii Generale, pentru anul 2021, arată că dintr-un total de 511 sesizări, urmărirea penală a fost dispusă doar în 46 de cazuri.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, până la 1 iunie 2022, a pronunțat 119 hotărâri prin care a constatat 169 de violări ale articolului 3 al CEDO comise de către statul nostru. Cele mai frecvente tipuri de violări constatate de CEDO sunt: maltratarea, anchetarea inadecvată a maltratărilor, detenția în condiții proaste, inclusiv lipsa asistenței medicale adecvate.

Lăsat să iarna afară pentru un denunț

Condamnatul Igor Cojocaru (numele schimbat n.r.) a fost lăsat iarna, afară în frig, pe timp de noapte, pentru că a denunțat la administrația închisorii că a fost maltratată de alți deținuți. În loc să ia atitudine și să raporteze cazul, gardienii l-au pedepsit tot pe el.

„În ianuarie 2022 lucram în secția medicală a Penitenciarului. Unul din gruparea criminală (smotryashiy) m-a alungat din celulă. M-am dus la administrație și am cerut un loc unde să stau. Eu nu o să vă mint, oamenii au văzut. O săptămână (27.01-04.02.2022) am umblat nespălat, flămând și nedormit pe afară, pe timp de iarnă. Autoritatea criminală din penitenciar nu îmi dădea voie să intru în celulă, la patul meu, pe motiv că aș fi un trădător pentru că vorbesc cu administrația penitenciarului. M-am refugiat în bibliotecă ca să nu rămân noaptea afară. Într-o seară, aflându-mă în bibliotecă, a venit șeful secției regim și securitate cu un alt colaborator și i-a spus ofițerului de serviciu, că dacă vine dimineață și mă

găsesc acolo, el va zbura din lucru. Tot atunci, un condamna care lucra la bibliotecă a încuiat ușa ca ca eu să nu dorm acolo pe scaune. M-am apropiat de ofițerul de serviciu și i-am spus să mă împuște că nu mai pot rezista. A doua noapte tot așa. M-am apropiat de ofițerul de serviciu și am cerut să-mi dea un loc unde să dorm. A zis că nu are. Eu am stat afară până la ora 4 dimineață, după care am intrat în camera de serviciu, unde stau ofițerii”, susține deținutul.

Condamnatul a precizat că nu este singurul care a ajuns într-o astfel de situație. Iar cei care încearcă să-și revendice cumva drepturile, în loc să fie ajutați de administrație, sunt pedepsiți.

„Deținuții care vor să-și schimbe modul de viață chiar de aici din penitenciar, vor să lucreze și nu susțin tradițiile criminale sau nu vor să contribuie la hazna comunității criminale, au foarte mari probleme. Bandiții îi torturează, iar administrația îi susține pe torționari. Vă dau un exemplu: dacă șeful penitenciarului vrea să rezolve careva probleme cu deținuții, să nu se răscoale, să nu facă gălăgie dacă nu le place mâncarea, l-au chemat la administrație pe deținutul cu cea mai mare autoritate din penitenciar și i-a spus: eu să nu aud mai mult vorbă din partea condamnaților că nu le place mâncarea. Ai înțeles? Iar acesta a venit și a început să-i bată pe toți care au încercat să zică ceva. Iată care e sistemul aici. Eu vă rog frumos să atrageți atenția când veți merge jos la celula nr.X, eu acolo am stat 7 luni, fără lumină, cu un bec de 36 W, fără posibilitatea să beau un ceai fierbinte. Zece zile nu am băut măcar un ceai”, a mărturisit condamnatul.

Bărbatul susține că procurorii vin foarte rar în penitenciar ca să verifice situația. „Procurorul a venit doar când s-a strangulat un băeat din celula de alături. Eu am acum o plângere că am fost torturat. Cu mine în celulă a fost plasat un deținut bolnav psihic, înjură toată ziua, sparge geamurile. Eu trebuie să fiu foarte atent cum vorbesc cu el, să nu i se

pară ceva și să mă taie. El se tăia în fiecare zi cu lama. Îmi era frică să dorm noaptea. Eu am spus administrației că e periculos. Și nimic. De aceea am rugat-o pe mama să cheme poliția”, a povestit deținutul sub protecția anonimatului.

Maltratat de deținuți și ignorat de administrație

Vasile Negru, în vârstă 30 de ani, este deținut în Penitenciarul nr. 9 de la Pruncul. El a fost condamnat la 19 ani de închisoare pentru violul unei minore. De cum a ajuns în închisoare, el a fost inclus în casta celor umiliți. Aproape zilnic este maltratat și torturat de ceilalți deținuți, iar administrația închisorii închide ochii la toate fărădelegile acestea.

Tatăl deținutului, Nicolae Negru, a apelat la presă ca să-și salveze fiul. „El îndură chinuri mari, are răni pe picioare, este afectat de o infecție, dar nu vor să-l trateze. Îi pun diferite diagnoze și îi prescriu tratamente care nu-i ajută. Vasile ne telefonează uneori și ne spune că este la limită și nu mai poate îndura așa chinuri. În rest, nu putem să-l vedem pentru că administrația închisorii nu ne permite întrevederile cu fiul nostru. Am încercat să cerem socoteală de la administrația închisorii, dar nu vor să ne audă și nu dau niciun răspuns. Viața băiatului meu este în pericol și din cauza iresponsabilității autorităților nu-l pot ajuta. Dacă statul i-a dat o pedeapsă, l-a privat de libertate pentru aproape 20 de ani, cu ce drept este pedepsit cu violențe fizice atât timp cât își ispășește pedeapsa?”, ne-a spus părintele celui condamnat.

Pedepsit pentru că s-a interesat de calitatea hranei

Deținutul A.S. susține că a intrat în conflict cu administrația închisorii după ce s-a revoltat în privința calității hranei pe care o primesc deținuții. „Hrana pe care ne-o dau este foarte proastă. Am auzit că pentru întreținerea unui deținut statul alocă câte 200 de lei pe zi. Eu am

încercat să cer explicații privind calitatea hranei, dar pe numele meu au fost întocmite rapoarte că încalc regimul de detenție și în consecință m-am ales cu zece zile de carceră”, ne-a scris deținutul.

A.S. a precizat că a contestat în instanță sancțiunea disciplinară, din care cauză a fost amenințat de către persoane din administrația penitenciarului. Mai mult, i-au fost interzise și coletele de la rude.

O altă încălcare reclamată de către A.S. este că deținuții nu au acces la apă caldă, inclusiv pe timp de iarnă.

Declarat narcoman fără ca să consume droguri

Andrei I., un tânăr din Chișinău, aflat la evidența psihiatrului cu schizofrenie paronoidă, a ajuns în Penitenciarul nr.13 în primăvara anului 2018. Tânărul, în vârstă de 21 de ani, a fost reținut pentru ultragiurea și opunerea rezistenței față de colaboratorii poliției care au fost sesizați de vecini, pe motiv că bărbatul ar fi făcut zgomot în casă. Trei polițiști ar fi încercat să intre în apartament și să-i întocmească tânărului un proces verbal, însă acesta nu le-a permis și i-ar fi amenințat cu o umbrelă pentru a-i scoate din casă.

În loc să i se acorde ajutorul necesar, Andrei a fost plasat într-o celulă cu mai mulți deținuți periculoși care l-au violat și l-au torturat, stingând țigările de mâinile lui. Avocații au avut nevoie de trei luni pentru a-l scoate pe Andrei din Penitenciarul nr.13 și a-l plasa într-o instituție medicală specializată.

Nimeni din angajații Penitenciarului nu a fost tras la răspundere în acest caz.

Reprezentantul Avocatului Poporului: „Problema este în legislație”

Șeful Direcției prevenirea torturii din cadrul Oficiului Avocatului poporului, Alexandru Zubco, susține că problema este în legislație: există neconcordanțe dintre Regulamentul Procuraturii Generale din 2014, Codul Penal, Codul de Procedură Penală și Codul de Executare.

„În primul rând, în legislație nu este explicat ce înseamnă tratament inuman și degradant. Autoritatea Națională a Penitenciarelor raportează cazurile grave de aplicare a violenței fizice, automutilări sau suicid. O altă situație este că pentru a fi pornit un dosar penal de către procurori trebuie să existe plângerea deținutului. De multe ori administrația raportează cazul de tortură, dar deținutul refuză să scrie plângere pentru că îi este frică că va fi persecutat, să nu i se agraveze situația. Deținutul a scris plângerea și rămâne în același mediu, supus unor riscuri și mai mari. Nu există un sistem de protecție a deținuților care depun plângeri”, a declarat Alexandru Zubco pentru portalul Anticoruptie.md.

Promo-LEX: „Este un eșec al autorităților”

Aociația obștească Promo-LEX a elaborat recent un [raport privind evaluarea mecanismului de prevenire și combatere a relelor tratamente în sistemul penitenciar din Republica Moldova](#).

Raportul include rezultatele analizei datelor colectate în rezultatul vizitelor de evaluare în șapte instituții penitenciare, ateliere de lucru și interviuri individuale cu factorii de decizie, dar și deținuți.

În urma colectării datelor, Promo-LEX a constatat că, de la intrarea în vigoare a Regulamentului, mai puțin de 1% din leziunile corporale au fost înregistrate în conformitate cu prevederile acestuia. „Totodată, doar o treime din leziunile corporale, care reprezintă cazuri stipulate ca pretinse cauze de rele tratamente au fost raportate către procuratură și mai

puțin de 4% din acestea au fost examinate în corespundere cu prevederile Codului de Procedură Penală. La fiecare etapă de aplicare a mecanismului, au fost identificate carențele și formulate o serie de constatări și recomandări, care vin să eficientizeze funcționarea mecanismului în cauză,” a precizat juristul Promo-LEX, Dumitru Russu, unul dintre autorii Raportului.

Astfel, la etapa de identificare și înregistrare a potențialelor situații de rele tratamente se constată eșecul autorităților și ineficiența organelor de control în vederea evidenței corespunzătoare a datelor, dar și lipsa confidențialității acestora. O altă problemă identificată este existența subculturii criminale, care descurajează violent deținuții-denumunțatori. Totodată, condițiile dezavantajoase de detenție pentru deținuții care refuză să se supună „regulilor” interne stabilite de subkultură, descurajează cooperarea cu autoritățile.

Pentru a se face auziți, unii deținuți recurg la automutilări sau chiar suicid. De exemplu, doar pe parcursul anului 2021, au fost înregistrate, cel puțin, 800 de automutilări, 31 tentative de suicid și 6 suicide. Acest fapt confirmă o dată în plus gravitatea problemei și necesitatea de a lua măsuri urgente pentru a asigura respectarea drepturilor deținuților.

Pe de altă parte, lipsa mecanismelor și procedeele tehnice de raportare imediată și directă către procuratură, criza acută de personal și suprasolicitementul angajaților sistemului penitenciar din țară, nu favorizează raportarea promptă și eficientă a potențialelor situații de rele tratamente.

Experții de la Promo-Lex au formulat 38 recomandări în care este stipulată necesitatea de asigurare a controlului intern în conformitate cu Regulamentul, digitalizarea procesului de înregistrare a cazurilor de rele tratamente, sporirea numărului de supraveghetori în penitenciare, asigurarea cu camere de supraveghere video a spațiilor de uz comun,

informarea deținuților despre prevederile mecanismului, dar și dezvoltarea infrastructurii serviciilor medicale disponibile deținuților.

Totodată, avocata Nicoleta Hriplivîi, co-autoare a raportului Promo-LEX, a declarat pentru portalul Anticorupție.md că există o deschidere largă din partea autorităților pentru a a înlătura impedimentele privind implementarea mecanismelor de eliminarea a cazurilor de tortură și tratamente degradante în penitenciare.

ANP recunoaște: „Sunt mai multe carențe”

Autoritatea Națională a Penitenciarelor din Moldova (ANP) recunoaște că implementarea mecanismului de raportare a cazurilor de tortură și tratamente inumane în penitenciare decurge anevoios. „Sunt mai multe carențe, principala fiind lipsa mijloacelor financiare. Din această cauză nu putem asigura condiții adecvate de detenție și asigura securitatea deținuților supuși riscurilor. Mai există și problema cadrelor. În unele penitenciare, pe timp de noapte, rămân 5-6 gardieni să păzească 700 de condamnați. O altă problemă este pierderea memoriei instituționale din cauza fluctuației cadrelor. Regulamentul a fost elaborat în 2013, a intrat în vigoare în 2014, iar de atunci s-au schimbat de câteva ori șefii de la penitenciare și s-a uitat de de acest regulament. Mai există și problema interacțiunii cu alte instituții abilitate. Se exemplu, într-un penitenciar au fost raportate 90 de cazuri de maltratări ale deținuților, în toate cazurile fiind sesizată procuratura. Procurorii însă au deschis dosare penale doar în 4 cauri”, a declarat pentru portalul Anticorupție.md Mihail Rotaru, purtătorul de cuvând al ANP.

Funcționarul a mai comunicat că este preconizată o ședință comună cu experții de la Promo-LEX și conducerea Ministerului Justiției pentru elaborarea unor pârghii eficiente privind implementarea mecanismului de raportare a cazurilor de tortură și tratamentelor degradante în penitenciare.

Materialul este elaborat în colaborare cu Asociația Promo-LEX și publicat cu sprijinul financiar al Republicii Federale Germania, prin intermediul Ambasadei Republicii Federale Germania la Chișinău. Opiniile exprimate în acest material aparțin autorilor și nu reflectă punctul de vedere al Republicii Federale Germania și al Ambasadei Republicii Federale Germania la Chișinău.